

2 – Τα Δικαιώματα και το Νομικό Καθεστώς των Προσφύγων: Βασικά στοιχεία και όροι

Σκοπός: Βασικές πληροφορίες για τα δικαιώματα και το νομικό καθεστώς των διαφόρων κατηγοριών μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων και των προσφύγων, και κάποια σημαντικά ζητήματα που θα πρέπει να λάβετε υπόψη κατά τη διάρκεια του υποστηρικτικού σας έργου.

Εισαγωγή

Οι «διαδικασίες ασύλου» είναι συνήθως περίπλοκες και άγνωστες στους πρόσφυγες και γι' αυτό ίσως θελήσουν να σας συμβουλευτούν για ανάλογα θέματα. Ωστόσο, επειδή πιθανότατα εσείς να μην έχετε τις απαραίτητες νομικές γνώσεις, **μην** προσπαθήσετε να απαντήσετε σε τέτοιου είδους ερωτήσεις. Καλύτερα να τους συμβουλεύετε να απευθύνονται στους αρμόδιους φορείς (ΜΚΟ, επίσημες αρχές, ειδικούς), από τους οποίους θα μπορούν να αντλούν αξιόπιστες πληροφορίες. Εάν δεν υπάρχουν τέτοιοι φορείς στην περιοχή, οι σύνδεσμοι που δίνονται σε αυτόν τον ιστότοπο (διαθέσιμοι σε τέσσερις γλώσσες) ίσως σας βοηθήσουν να τους προσφέρετε χρήσιμη καθοδήγηση.

Αρμόδιες αρχές και όργανα

Οι αρμόδιοι φορείς που παρέχουν σχετικές πληροφορίες είναι:

- α. Τοπικά ή περιφερειακά γραφεία αρχών μετανάστευσης.
- β. Δημόσια όργανα στα οποία έχει ανατεθεί η διαχείριση του κέντρου/των εγκαταστάσεων φιλοξενίας.
- γ. Διεθνείς οργανισμοί που εμπλέκονται στη διαχείριση προσφυγικών καταυλισμών:
 - **UNHCR** – Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (ΥΑΗΕΠ) (βλ. ιστότοπο για στοιχεία επικοινωνίας στη χώρα όπου εργάζεστε).
 - **IOM** – Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) (βλ. ιστότοπο για στοιχεία επικοινωνίας του παραρτήματος του Οργανισμού στη χώρα όπου εργάζεστε).
 - Διεθνείς ΜΚΟ που ασχολούνται με αυτόν τον τομέα, όπως η οργάνωση **Médecins sans Frontières** (Γιατροί Χωρίς Σύνορα).
 - Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για Πρόσφυγες και Εξόριστους, ένα Ευρωπαϊκό δίκτυο που αριθμεί 90 ΜΚΟ, οι οποίες επικεντρώνουν το έργο τους στους πρόσφυγες 38 Ευρωπαϊκών χωρών. Ο ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για Πρόσφυγες και Εξόριστους (**ECRE website**) παρέχει ένα κατάλογο αυτών των οργανισμών (ανά χώρα) .
 - Το Ευρωπαϊκό Νομικό Δίκτυο για το Άσυλο είναι τμήμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για Πρόσφυγες και Εξόριστους και παρέχει στοιχεία επικοινωνίας δικηγόρων σε διάφορες χώρες (**lawyers in various countries**).
 - Διεθνείς ανθρωπιστικοί οργανισμοί, όπως ο Ερυθρός Σταυρός (**Red Cross**).
 - Τοπικές ΜΚΟ που διαθέτουν ειδικευμένο προσωπικό με νομικές γνώσεις.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ένας διακρατικός οργανισμός που αριθμεί 47 κράτη μέλη. Μετά την κύρωσή τους από τα κράτη μέλη του οργανισμού, οι συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης αποκτούν δεσμευτικό χαρακτήρα. Σε ό,τι αφορά τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, οι σημαντικές δράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης αναλαμβάνονται κυρίως σε πολιτικό επίπεδο και περιλαμβάνουν συμβάσεις, συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη και ψηφίσματα, καθώς και τακτικές συζητήσεις και εκθέσεις της Κοινοβουλευτικής του Συνέλευσης.

Σύντομες επεξηγήσεις όρων και διαδικασιών των Η.Ε. και της Ε.Ε. που σχετίζονται με τους πρόσφυγες.

Πρόσφυγας

Σύμφωνα με τη Σύμβαση των ΗΕ για το Καθεστώς των Προσφύγων, γνωστή και ως Σύμβαση της Γενεύης, του 1951, ως «πρόσφυγας» ορίζεται «κάθε άτομο που (...) λόγω βάσιμου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής του σε κάποια κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του εν λόγω φόβου, δεν επιθυμεί να θέσει τον εαυτό του υπό την προστασία της εν λόγω χώρας (...)».

Σύμφωνα με την ΥΑΗΕΠ, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο αποτελούν μια ξεχωριστή ομάδα ανθρώπων, γιατί έφυγαν από την πατρίδα τους λόγω ύπαρξης σοβαρής απειλής κατά της ζωής και της ελευθερίας τους. Η ΥΑΗΕΠ προειδοποιεί ότι δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση ανάμεσα στους πρόσφυγες και σε άλλες ομάδες μεταναστών που μετακινούνται από μία χώρα σε άλλη για οικονομικούς ή κοινωνικούς λόγους, ενώ οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους για να σώσουν τη ζωή τους ή για να διατηρήσουν την ελευθερία τους.

[(Πηγή: [UNHCR's contribution to the Global Forum on Migration and Development](#)) (Η συμμετοχή της ΥΑΗΕΠ στο Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη), Βρυξέλλες, 9-11 Ιουλίου 2007)]

Ο αιτών άσυλο

Ο αιτών άσυλο είναι εκείνος ο οποίος, με την υποβολή αίτησης ασύλου, ζητά από μία άλλη χώρα (διαφορετική της χώρας καταγωγής του) να του παράσχει προστασία από δίωξη. Η διαδικασία της αίτησης ασύλου ρυθμίζεται από διεθνείς συμφωνίες, όπως η Συνθήκη της Γενεύης ή ο Κανονισμός Δουβλίνου III, καθώς και από την εθνική νομοθεσία.

Επικουρική προστασία

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951, η ΥΑΗΕΠ ορίζει ως πρόσφυγα οποιοδήποτε άτομο που τρέφει δικαιολογημένο τον φόβο ότι θα διωχθεί λόγω της φυλής του, της θρησκείας του, της εθνικότητάς του και της συμμετοχής του σε κάποια κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων. Ο ορισμός αυτός επεκτάθηκε, και οποιεσδήποτε σοβαρές απειλές κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της ελευθερίας από απορρέουν από γενικευμένη βία ή γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη, αποτελούν πλέον βάσιμους λόγους για παροχή διεθνούς προστασίας στο πλαίσιο της εντολής της ΥΑΗΕΠ.

[(Πηγή: i) [UNHCR Statement on Subsidiary Protection 2008](#) (Δήλωση της ΥΑΗΕΠ περί Επικουρικής Προστασίας 2008) ii) [UN High Commissioner - Doc EC/55/SC/CRP, June 2005](#) (Υπατος Αρμοστής των ΗΕ – Έγγραφο EC/55/SC/CRP, Ιούνιος 2005)]

Δουβλίνο III – διεθνής προστασία

Διεθνής συνθήκη, πρώην αποκαλούμενη Σύμβαση του Δουβλίνου, η οποία υπογράφηκε το 1997, αντικαταστάθηκε από τον Κανονισμό Δουβλίνο II το 2003 και διαμορφώθηκε στην τρίτη της τροποποίηση ως Κανονισμός Δουβλίνο III το 2013. Υπογράφοντα μέρη του Κανονισμού είναι όλα τα κράτη της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η Νορβηγία, η Ισλανδία, η Ελβετία και το Λιχτενστάιν. Ο Κανονισμός Δουβλίνο III θεσπίζει τα κριτήρια και τους μηχανισμούς βάσει των οποίων προσδιορίζεται ποιο κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης διεθνούς προστασίας (εντός ΕΕ).

Πηγή: [European Parliament / Council Regulation \(EU\) 604/2013, June 2013](#) (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο / Κανονισμός του Συμβουλίου (ΕΕ) 604/2013, Ιούνιος 2013)

Διαδικασία ασύλου

Η κάθε χώρα ερμηνεύει τη σχετική διεθνή νομοθεσία με συγκεκριμένο τρόπο ώστε να μπορεί να ορίζει τις δικές της διαδικασίες ασύλου, δηλ. τις διαδικασίες που θα εφαρμόζει κατά την αξιολόγηση των αιτήσεων ασύλου και στη χορήγηση ή μη χορήγηση του καθεστώτος ασύλου ή εναλλακτικής μορφής προστασίας σε ένα άτομο. Εδώ και αρκετά χρόνια, γίνονται προσπάθειες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη θέσπιση κοινών προτύπων εγγυήσεων και διασφαλίσεων, ώστε να εξασφαλιστεί μια δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία ασύλου, που θα επιτρέπει τη λήψη δίκαιων και αποτελεσματικών αποφάσεων και την εφαρμογή κοινών και συνεκτικών προτύπων υψηλής ποιότητας κατά την εξέταση αιτήσεων. Οι διαδικασίες ασύλου διαφέρουν από χώρα σε χώρα, μερικές φορές ακόμα και μεταξύ διαφορετικών περιοχών της ίδιας χώρας. Γι' αυτό, οι πρόσφυγες πρέπει να συμβουλευούνται μόνο νομικούς εμπειρογνώμονες. Σχετικές λεπτομέρειες διατίθενται στον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο ([website of the European Asylum Support Office](#)), μιας υπηρεσίας της ΕΕ που έχει συσταθεί με σκοπό τη στήριξη των κρατών μελών και τη συμβολή της στον καθορισμό κοινών διαδικασιών ασύλου στα κράτη μέλη.

Μια ανασκόπηση των διαδικασιών ασύλου δίνεται στον ακόλουθο σύνδεσμο: [here](#).

Μετανάστες

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) ορίζει ως πρόσφυγα κάθε άτομο που διασχίζει ή έχει διασχίσει διεθνή σύνορα ή μετακινείται στο εσωτερικό ενός κράτους, εγκαταλείποντας τον τόπο κατοικίας του, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς στο οποίο υπάγεται, από το εάν η μετακίνησή του είναι εκούσια ή ακούσια, από τα αίτια της μετακίνησής του ή από τη χρονική διάρκεια της παραμονής του.

Οι μετανάστες εγκαταλείπουν τη χώρα τους για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων μπορεί να είναι η απόλυτη φτώχεια και το πολύ χαμηλό επίπεδο συνθηκών διαβίωσης. Ενώ η υποδοχή των αιτούντων άσυλο ορίζεται από διεθνείς συνθήκες, η υποδοχή άλλων κατηγοριών μεταναστών ορίζεται από το κάθε κράτος.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, ειδικότερα σε σχέση με το υποστηρικτικό έργο του στον τομέα της γλωσσικής ένταξης των ενήλικων μεταναστών (πρόγραμμα LIAM), χρησιμοποιεί τον όρο «πρόσφυγας» όταν αναφέρεται σε όλα τα άτομα που μετανάστευσαν, συμπεριλαμβάνοντας και εκείνους που ζητούν άσυλο, ή που τους έχει αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα ή έχουν τύχει παρόμοιας μορφής προστασίας, καθώς και τους λεγόμενους «οικονομικούς μετανάστες».

Πηγές: [the IOM's Glossary on Migration](#) (το Γλωσσάριο της Μετανάστευσης του ΔΟΜ)

Τα δικαιώματα των μεταναστών και των προσφύγων

Τα δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το νομικό καθεστώς τους. Η αναγνώριση καθεστώτος πρόσφυγα είναι συνήθως μια επιμέρους διαδικασία και η ολοκλήρωσή της μπορεί να χρειαστεί αρκετούς μήνες ή και μεγαλύτερο διάστημα, ανάλογα με τη χώρα και τη συγκεκριμένη κατάσταση του αιτούντος άσυλο. Ενώ το καθεστώς του πρόσφυγα συνεπάγεται ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων, περιλαμβάνοντας συχνά πρόσθετα μέτρα στήριξης (μεταξύ των οποίων είναι ίσως και κάποια γλωσσικά μαθήματα), οι καταγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο ή οι άνθρωποι που δεν έχουν ακόμα υποβάλει αίτηση ασύλου μπορεί να υπόκεινται σε κάποιους περιορισμούς, όπως:

- Περιορισμό αυτών των ατόμων εντός των ορίων του κέντρου υποδοχής.
- Περιορισμό της μετακίνησής τους εντός της κοινότητας ή της περιοχής.
- Απαγόρευση εργασίας.

Ωστόσο, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς, σε κάθε άνθρωπο πρέπει να αναγνωρίζονται βασικά δικαιώματα όπως το δικαίωμα στη στέγαση, στην τροφή, στην υγειονομική περίθαλψη και στην εκπαίδευση των παιδιών.

Ζητήματα που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη

Οι κατάλογοι που ακολουθούν επισημαίνουν ορισμένα ζητήματα που θα πρέπει να λάβετε υπόψη και να αποσαφηνίσετε, στο πλαίσιο του έργου που θα προσφέρετε ως εθελοντής σε μια συγκεκριμένη ομάδα προσφύγων. Μια καλή ιδέα θα ήταν ίσως να ενημερωθείτε για τη νομοθεσία, τους κανόνες και τους κανονισμούς που εφαρμόζονται σε τοπικό πλαίσιο. Αυτό δεν σημαίνει ότι η όποια παραβίαση των περιορισμών που προαναφέρθηκαν είναι κατ'ανάγκη παράνομη. Είναι σημαντικό να γνωρίζετε τι επιτρέπεται να κάνουν και τι όχι οι πρόσφυγες στην περιοχή σας.

Δραστηριότητα προβληματισμού

1. Τι θεωρείτε ότι θα πρέπει να σκεφτείτε πριν ξεκινήσετε το εθελοντικό έργο σας; Καταγράψτε τις σκέψεις σας.
2. Μελετήστε τον κατάλογο που ακολουθεί και σημειώστε αυτά που ήδη γνωρίζετε και εκείνα που θα θέλατε να διευκρινίσετε πριν ξεκινήσετε το εθελοντικό σας έργο (βλ. Επίσης Εργαλείο 10 *Τι περιλαμβάνει η παροχή γλωσσικής υποστήριξης σε πρόσφυγες;*).

Σημεία γενικότερου προβληματισμού γύρω από την ενασχόλησή σας με τους πρόσφυγες	Δε με αφορά (V)	Το γνωρίζω ήδη (V)	Θέλω να μάθω περισσότερα γι' αυτό πριν κάνω κάτι (X)
Επιτρέπεται να μεταφέρω πρόσφυγες με το αυτοκίνητό μου;			
Μπορώ να επιτρέψω σε πρόσφυγες τη διαμονή τους σε σπίτι ή διαμέρισμα;			
Επιτρέπεται η προσφορά αμειβόμενης ή μη αμειβόμενης εργασίας σε πρόσφυγες;			
Μπορούμε να κάνουμε μαζί ταξίδια/εκδρομές και, αν ναι, τι θα συμβεί σε περίπτωση που προκύψει κάποιο πρόβλημα; (π.χ. ατύχημα, μετακίνηση χωρίς έγκυρο εισιτήριο, ...);			
Μπορώ να συγκεντρώνω χρήματα για/με πρόσφυγες, για παράδειγμα στο πλαίσιο μιας διοργάνωσης φιλανθρωπικών εκδηλώσεων, που απαιτεί συγκέντρωση χρημάτων;			
Μπορώ να μαγειρεύω μαζί με τους πρόσφυγες ή να κανονίζω τα σχετικά με το φαγητό σε μεγαλύτερη κλίμακα, για κάποια δημόσια εκδήλωση ή πάρτι;			
Τι θα συμβεί εάν δώσω συμβουλές σε πρόσφυγες για ένα θέμα; Ποια θα είναι η ευθύνη μου για τις συνέπειες μιας λανθασμένης νομικής, ιατρικής ή άλλης πληροφορίας;			
Είμαι υποχρεωμένος/η να ενημερώνω τις αρχές για κάποια θέματα; Και αν ναι, ποια είναι αυτά;			
Αν έχω αμφιβολίες για κάτι, σε ποιον μπορώ να απευθύνομαι για συμβουλή ή βοήθεια;			
Υπάρχει προκαθορισμένο ωράριο μέσα στο οποίο οι πρόσφυγες είναι υποχρεωμένοι να επιστρέφουν στο χώρο παραμονής τους;			
Υπάρχει προκαθορισμένο ωράριο για τα γεύματα στο χώρο παραμονής τους;			
Υπάρχουν κάποιοι κανόνες για το πού επιτρέπεται να πηγαίνουν οι πρόσφυγες ή για την ακτίνα μετακίνησής τους εκτός του κέντρου υποδοχής;			
Μπορούν οι πρόσφυγες να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς;			